

Інформаційна довідка
щодо проекту Цивільного кодексу України
(Кодексу права приватного)
*(реєстр. № 14394-2 від 06.02.2026)**

***Анотація.** Інформаційна довідка містить результати аналізу альтернативного проекту Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) (реєстр. № 14394-2 від 06.02.2026).*

***Ключові слова:** цивільні відносини, фізичні особи, юридичні особи, право особисте, право речове, право інтелектуальної власності, право зобов'язань, право сімейне, право спадкове, право приватне міжнародне, публічність прав цивільних.*

Вступ

Зважаючи на важливість здійснення якісної рекодифікації цивільного (приватного) права, всі альтернативні законопроекти можуть відіграти позитивну роль при прийнятті нового Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного), а тому потребують вивчення та аналізу.

Як зазначено в пояснювальній записці до проекту Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) (реєстр. № 14394-2 від 06.02.2026) (далі – законопроект № 14394-2), його метою є рекодифікація та системне оновлення цивільного (приватного) права України шляхом ухвалення нового Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) як цілісного, внутрішньо узгодженого й ефективного кодифікованого акта – з одночасним доопрацюванням положень проекту Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) (реєстр. № 14394 від 22.01.2026) (далі – законопроект № 14394) для посилення правової визначеності, справедливості та практичної придатності запропонованого регулювання.

Основна частина

Альтернативний законопроект № 14394-2 зберіг концептуальні підходи до рекодифікації, закладені в основному законопроекті № 14394. Його особливість полягає в уточненні норм останнього та доповненні певних статей задля забезпечення узгодженості запропонованих новел із конституційними засадами, загальними принципами права, сучасною судовою практикою і вимогами правової визначеності. Законопроект № 14394-2 також спрямований на зменшення ризиків неоднозначного тлумачення й непередбачуваності правозастосування тих норм-новел, які відображені в законопроекті № 14394.

Автори альтернативного законопроекту № 14394-2 запропонували термін «приватне право» використовувати як характеристику методології та предмета регулювання, а традиційний для української правової системи термін «цивільні відносини» застосували як базовий юридичний термін у кодифікованому акті.

На основі проведеного аналізу альтернативного законопроекту № 14394-2, підкреслюючи слушність окремих доповнень та уточнень, вважаємо за доцільне висловити окремі міркування щодо його змісту.

1. Положення частини третьої статті 8 має процесуальний характер і в запропонованій редакції, на наш погляд, створюватиме проблеми у правозастосуванні, оскільки не визначає, що може бути доказом існування, змісту, усталеності та застосовності звичаю до відповідних відносин, та яким способом повинно здійснюватися доведення. Вбачається, що така норма може створювати перешкоди для застосування звичаю.

2. На нашу думку, сумнівними з погляду доцільності видаються положення частин другої, третьої і четвертої статті 9, оскільки локальний акт юридичної особи за своїм видом як джерело права поширюється саме на цю юридичну особу. У випадках, коли третя особа вступає у відносини з цією юридичною особою і має бути поінформована про певні особливості статусу цієї юридичної особи, повноважень її посадових осіб тощо, вона повідомляється про це. Зокрема, положення частини третьої статті 92 законопроекту № 14394-2 закріплюють саме такий підхід: *«У відносинах із третіми особами юридична особа не може посилатися на обмеження повноважень її органу або представника, що не відображені в Єдиному державному реєстрі або не були належним чином доведені до відома третьої особи, якщо третя особа діяла добросовісно та розумно»*.

3. Дискусійною є норма частини третьої статті 29, адже для визначення статусу споживача пропонується враховувати *«мету правочину, регулярність вчинення подібних правочинів, обсяг та організований характер діяльності, а також інші обставини, що свідчать про підприємницьку або професійну мету»*. Таким чином, законодавчо закріплюється перевірка ознак інших видів правовідносин відповідно до правовідносин споживання. Порівняння критеріїв тих чи інших відносин є базовою дією при визначенні їх характеру, тож окреме закріплення інших ознак, що не відповідають споживанню, не зумовлює юридичної виправданості, сприймається як прояв формалізму. Тому вважаємо за доцільне виключити цю частину зі статті 29, адже порівняння наявності статусу споживача з іншими статусами суб'єктів будь-яких правовідносин можливе і згідно із частинами першою та другою цієї статті. Звертаємо увагу, що, як закріплено в частині другій статті 29, особливості юридичного статусу споживача визначає також інший закон (у цьому разі – Закон України «Про захист прав споживачів»). Отже, на нашу думку, недоцільно переобтяжувати Цивільний кодекс України приписами, що традиційно охоплюються правовим регулюванням на рівні спеціальних законів.

4. Зміст частини четвертої статті 58 також видається сумнівним, оскільки відповідні положення щодо зобов'язань перед споживачами впливають зі статусу суб'єкта господарювання і стосуються не лише фізичної особи – підприємця, а тому закріплюються на рівні спеціального Закону України «Про захист прав споживачів». Із цієї ж підстави пропонуємо вилучити частину другу зі статті 60.

5. Щодо частини сьомої статті 131 слід зазначити, що суд самостійно не може застосувати зазначені в ній способи захисту прав. Зокрема, суд не вправі виключити учасника з товариства без волі самого товариства, адже відповідно до

спеціального законодавства виключення учасника є повноваженням вищого органу управління товариства, а не суду. Сучасна судова практика також чітко стоїть на позиції, відповідно до якої суд лише перевіряє законність дій вищого органу управління щодо виключення учасника з товариства, на підставі чого і ухвалює рішення про законність або незаконність виключення учасника з товариства. Всі додаткові і доцільні способи захисту корпоративних прав закріплені у спеціальних законах, а тому вважаємо, немає потреби узагальнювати їх у Цивільному кодексі України без урахування особливостей їх застосування.

6. У законопроекті № 14394-2 замість терміна «приватні відносини» застосовується термін «цивільні відносини». Проте, має місце непослідовність застосування цієї термінології і незрозумілість, чому в одних статтях вжито термін «приватні відносини», а в інших – «цивільні відносини». Наприклад, у статті 204 ідеться про об'єкти приватних відносин, а у статтях 205 і 206 – про об'єкти цивільних відносин.

7. У запропонованій редакції частини другої статті 207 ідеться про один із видів правочину, а саме договір приєднання, в якому застосовано стандартні умови. Вбачається, що немає потреби у загальній нормі про поняття правочину приділяти увагу цьому договору. Логічним видається положення цієї частини розмістити у статті 218 «Договір приєднання», оскільки навіть саме поняття такого договору надається не у статті 207, а у статті 218.

8. Незрозумілими є мета і значення положення частини четвертої статті 240 для наслідків випадку укладення правочину дієздатною фізичною особою, яка в момент його укладення не усвідомлювала значення своєї поведінки та/або не могла керувати нею. Тому пропонуємо вилучити цю частину зазначеної статті.

9. На нашу думку, частина друга статті 254 не несе ніякого самостійного регулятивного навантаження, а тому пропонуємо її вилучити.

10. Невдалим вбачається формулювання положення частини четвертої статті 292, адже суд сам по собі не застосовує забезпечувальні заходи. Це здійснюється на вимогу особи, якій належить право, що потребує захисту, або уповноваженої особи на захист порушеного права іншої особи, зокрема на вимогу представника.

11. Частина п'ята статті 308 логічно стосується назви і змісту статті 305 «Репродуктивні права», а тому її положення доцільно розмістити у статті 305. Те ж саме стосується і частини шостої статті 309.

12. Нелогічними видаються приписи частини третьої статті 306 і частини сьомої статті 307 щодо донорства, розміщені саме в цих статтях, оскільки є окрема стаття 312 про право на донорство.

13. Нелогічним у статті 310 вбачається припис її частини четвертої, оскільки паліативна допомога ніяк не співвідноситься з психічною недоторканністю.

14. Нелогічною для статті 314 видається її частина четверта щодо порядку поховання, оскільки змістовно вона співвідноситься зі статтею 309 про шанобливе ставлення до тіла померлої особи.

15. Частина четверта статті 317 «Право на індивідуальність» стосується іншого права – права на ім'я, а тому, на нашу думку, потребує вилучення з цієї статті.

16. Частина шоста статті 323 «Право на особистий, родовий герб» стосується охорони таємниці кореспонденції, що відноситься до іншого права, а тому потребує вилучення зі статті 323.

17. Так само частина сьома статті 324 «Право на честь, репутацію» стосується технологій захисту комунікацій, а тому має бути вилучена зі статті 324.

18. Слід зазначити, що частина четверта статті 326, частина восьма статті 329, частина п'ята статті 333, частина сьома статті 341, частина третя статті 342, частина третя статті 343 не стосуються назв і змісту відповідних статей.

19. Частина друга статті 1428 містить важливе положення щодо відповідальності за шкоду, завдану не лише кредиту, а й боржнику, що заслуговує схвалення і дійсно потребує закріплення в Цивільному кодексі України. Проте, дискусійними залишаються формулювання і зміст частин другої, третьої, четвертої цієї статті. Зокрема, у частині другій очевидна тавтологія «*Особа, яка умисно і протиправно втручається... якщо буде доведено, що: ...3) втручання було умисним і протиправним...*».

20. Законопроект № 14394-2 має низку вад технічного характеру, а саме: деякі норми розміщені не в тих статтях, які мали б їх передбачати, що утруднює сприйняття та порівняння норм і розуміння реальних змін. Також окремі запропоновані положення у статтях є просто фразами-назвами, позбавленими будь-якого правового змісту та регулятивного впливу. Наприклад: *частина третя статті 1430 «Відповідальність за шкоду, завдану будівлею, спорудою чи іншим нерухомим майном»; частина восьма статті 1430 «Відповідальність за шкоду, завдану твариною»; частина тринадцята статті 1430 «Відповідальність за шкоду, завдану органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим, органом місцевого самоврядування, їх посадовою чи службовою особою або іншим суб'єктом, який має публічно-владні повноваження*». Тому необхідними вбачаються суттєві правки технічного характеру.

21. Положення статті 1441 стосовно відповідальності за завдання ядерної шкоди, зокрема частин другої і третьої цієї статті, стосуються правового регулювання спеціальним законом, а тому не вважаємо доцільним регулювання зазначених питань Цивільним кодексом України.

22. Частина п'ята статті 1450 визначає зміст шкоди, а не відповідальність за шкоду, а тому, на нашу думку, потребує вилучення.

23. Положення статті 1451 за своїм змістом стосуються статті 1452. Положення щодо індексації втраченого заробітку заслуговує на підтримку. Водночас дискусійною є відмова від положення частини п'ятої статті 1452 у редакції законопроекту № 14394 щодо визначення втраченого заробітку за вибором потерпілого або його заробітку (доходу) до звільнення або звичайного

розміру заробітної плати працівника відповідної кваліфікації в місцевості, де проживає потерпілий, оскільки вважаємо це значимим у ринкових умовах.

Положення статті 1452 видаються нелогічними, оскільки фізична особа – підприємець – не працівник, який працює за трудовим договором чи контрактом, а самозайнята особа. Назва статті вказує на дохід чи заробіток саме працівника. Визначенню втраченого доходу фізичної особи – підприємця присвячена стаття 1453, в якій це питання врегульовано. Очевидно, має місце помилка у законопроекті № 14394-2, оскільки розміщені у статті 1452 норми мають відношення саме до статті 1453. Так само положення статті 1453 фактично стосуються статті 1454, де йдеться про шкоду, завдану ушкодженням здоров'я малолітньої або неповнолітньої дитини. Натомість у статті 1454 відтворені всі положення аналогічної статті законопроекту № 14394. Якщо припустити, що положення статті 1453 стосуються статті 1454, то варто звернути увагу на частину п'яту, яка визначає право на відшкодування витрат батьків, опікунів, які вони понесли у зв'язку з ушкодженням здоров'я дитини, зокрема право на компенсацію втраченого заробітку у разі вимушеного залишення роботи чи скорочення робочого часу для догляду за дитиною. Це положення заслуговує схвалення і відповідає принципу повноти відшкодування шкоди.

24. Некоректним вбачається формулювання положення частини сьомої статті 1608 щодо втручання суду у разі порушення добросовісності стороною шлюбного договору, оскільки суд не втручається у відносини подружжя і не ініціює спори.

25. Формальною видається норма частини другої статті 1609. Оскільки вона не несе регулятивного навантаження, пропонуємо її вилучити.

26. Положення частини четвертої статті 1641 є недостатньо зрозумілим за метою та змістом. Припинення утримання не потрібно переглядати, якщо утримання припинене, а потреби в ньому немає. Переглядати можна триваюче утримання, а не припинене.

27. У статтях 1655–1694 додано частини з однаковим змістом *«Рішення та дії у процедурі усиновлення здійснюються з урахуванням найкращих інтересів дитини та з повагою до її гідності і права бути вислуханою»*. У цих повторюваних однакових нормах не вбачається потреби, оскільки вони обтяжують Кодекс. Тому пропонуємо їх вилучити, залишивши одну в загальній статті 1655 про усиновлення.

28. Формулювання положення частини восьмої статті 1703 видається формальним і невдалим, оскільки закріплює кризовий характер патронату, проте не патронат має кризовий характер, а обставини чи ситуації, в які потрапили дитина та її батьки.

29. На нашу думку, відсутня потреба звуженого перераховування окремих прав дитини під патронатом у частині сьомій статті 1705, оскільки в частині шостій цієї статті є посилання на закон, що визначає права дитини, влаштованої в сім'ю патронатного вихователя.

30. З огляду на формальний характер положень частин сьомої і восьмої статті 1716, частини третьої статті 1731, частини шостої статті 1732, пропонуємо їх вилучити.

31. Не відповідають критерію правової визначеності положення частини другої і третьої статті 1761, оскільки вони не передбачають чітких вимог щодо достатності доказів спільного проживання, а лише створюють проблему правозастосування норми частини першої цієї статті.

32. Дискусійним є положення частини четвертої статті 1802, оскільки не в усіх випадках право України можна застосувати до правових ситуацій, які мають місце на території інших держав та вирішуються відповідно до іноземних правопорядків.

Висновки

Зважаючи на викладене, доцільність прийняття запропонованої редакції проекту Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного) (реєстр. № 14394-2 від 06.02.2026), вбачається сумнівною, оскільки, на нашу думку, не сприятиме якісній рекодифікації та системному оновленню цивільного (приватного) права України.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*